

„A festészet nem számtanpélda, a modern kép szabadságot jelent”

Berki Viola művészete

Tarka gombok a kaleidoszkópban. A színek mögött lüktető élet pillanatképei feltartóztat-hatatlanul peregnek szemünk előtt. Mire észrevesszük, mire megéjtjük, mire mögé látunk, elröppennek, tovaafordulnak az ezerszínű sakktáblán, a tökéletes mimikri alatt. Ezért szem és fül és szív kell ide egyszerre: ember élt, kóborolt és álmodott az urbánus rengetegben, határtalan, kortalan földek, városok, utcák és terek kövein, a végtelen tengerek partját szegélyező kikötők mentén. Egy ember élt és álmodott.

Ha végiggondoljuk a világ történetét: az örök harcot a létért, az életért, mely már a sárkányok, a dinoszauruszok idejében éppúgy tombolt, mint az eolit kövek korszakában, a Parnasszosz hegyén, a középkori várak vagy a reneszánsz paloták falai között; mely a neandervölgyi embert éppúgy foglalkoztatta, mint a mai csenevész, városi embert; ha keserűnek érezzük a haszonelvűségnek, az anyagias világnak, a racionális gondolkodásnak a kegyetlen uralmát, ha látjuk a pénznek, az üzletnek, a könyörtelen haszonhajszásnak a fojtogató viaskodását, csodálkoznunk kell, hogy művészet is van ezen a bolygón. Művészet, melynek közvetlen haszna nincsen, melynek mélységei és szépségei nagyon távol állnak a létért való küzdelemtől, hideg, irracionális gondolkodásunktól.

Dacára mindennek mégis mi az, ami megteremti a művészi gondolatot, a művészi mozdulatot? Mi az a különös varázs, ami vonzóvá, olykor nélkülözhetetlenné tesz egy-egy alkotást számunkra, műélvezők számára? Mi az a közös titok, mellyel egylényegűvé válhat a sokszor minden minőségében különböző művészeti tárgy?

Saját tapasztalatom szerint ez a különös varázs, ez a vonzó, közös titok az a felszisszenés, a megrendülésnek az a fenséges érzése, ami akkor keletkezik bennünk egy műalkotás iránt, ha nem pusztán „csak” tetszik vagy szépnek tartjuk, de egyszersemind vágyunk rá. Vágyat ébreszt bennünk, hogy a miénk legyen: birtokolni szeretnénk őt.

KOVÁCS ZITA (1973) művészettörténész muzeológus, a bajai Türr István Múzeum igazgatója. Utóbb megjelent könyve: *Berki Viola* (Kiskunhalas, 2013, Thorma János Múzeum. Halasi Albumok 14).

Ha hazavinni nem is mindig tudjuk, egy kiállítás falain vagy egy képzőművészeti album lapjain keresztül egy kicsit mindnyájan birtokba vehetjük a kiskunhalasi Thorma János Múzeum kincseit: a halasi gyökerű „urbánus tájkép” világklasszisának, Berki Violának az alkotásait.

Berki Viola a XX. századi magyar művészet jelentős alakja, művészete nehezen rokonítható bárkiével. Nehéz olyan műfajt, hangnemet, irányzatot, csoportosulást találni, ahol ne éreznénk idegennek. Nehéz olyan, a XX. század második felének magyar művészetét reprezentáló tárlatot találni, ahol művei ne hatnának idegen testként. Mégis, különös módon, rendkívül erős hiányérzetünk támad, ha egy ilyen kiállításról kimaradnak alkotásai.

Berki Viola (1932–2001) Kiskunhalason született ősi értelmiségi és gazdálkodó családban. A család a telet a városban, az év nagyobb részét a harka-kötönyi tanyán töltötte. Mint minden gyermek, Viola is megcsodálta az érkező vihar szelét, égszakadás után a párálló föld szagát. Serdült, növekedett, mint a többi gyerek, csak kicsit figyelmesebben tűnődöbben, izgatottabban. Visszaemlékezéseiben vallja, majd minden valódi élménye a pusztához kötötte. Zárkózott kislány volt, aki nemigen találta föl magát a halasi gyerekek között. Csak álldogált a sarokban, míg a többiek játszottak – ő nem kedvelte a körjátékokat, mert nem volt szükség hozzájuk semmiféle fantáziára. Akár rajzolt, festett, kerámiázott vagy illusztrált, egy kicsit mindig visszakukucsált gyermekkorának gondosan megőrzött emlékserepeire, azokra a tűnődő, izgatott évekre.

Híres emberek egyenes- és oldalági leszármazottjaként szigorú hagyományok és liberális elvek szellemében nevelkedett. Dédapja Bulcsú Károly költő Petőfit jól ismerte, vele egy évben született, s a versben is követte. A habókos, összeférhetetlen költő nem élt hosszú életet, mert egy 48-as ütközetben a tüdejét lándzsával megsebezték. A Berki család másik közeli rokona, Thorma János festőművész gyakran járt Berki Viola apai nagyszüleihez: meg is festette kettős arcképüket. A nagyszülők szobájában sokáig őrizték Az aradi vértanúk olajleNyomatát, tudván, hogy Thormának merész tette volt, amikor a millennium idején kiállította azt. Becsülték azért is, mert a *Talpra magyar* című monumentális alkotását huszonöt évig festette, miközben egész vagyont felemésztették a költségek. Thorma János a Berki családban az erkölcsi bátorság jelképe volt, munkássága pedig a „festészetideál”. A festő személyének, tekintélyének köszönhetően a kis Viola korai rajzolgatásait szülei szeretettel fogadták, s természetesen tartották, hogy egyszer majd ő is festőművész lesz.

Berki Viola festészetét kezdetben a szentendreiek közül Korniss Dezső, Anna Margit és Balogh László hatása vezette saját eszköztárának és művészi nyelvének kialakításához. Talán nem is e három, egymástól nagyon különböző művészi stílusa, hanem művészi attitűdjük és emberi tartásuk hatottak kitörölhetetlenül rá. Berki Viola 1962–63-ra egy összetéveszthetetlenül sajátos, kiforrott, művészi-leg és tapasztalatilag is kidolgozott világképet talált magának sajátos stílusjegyekkel, sajátos művészi formával. Művészetében világkép és mondanivaló között a lehető legegységesebb kapcsolat jött létre: „egy az egyben” talált formát.

Berki Viola művészetében láthatatlan, szoros szállal szövődik „Isten szötte szőnyeggé” a Szentírás, az antikvitás, a középkori lovagiromlás, a reneszánsz műveltség forrásai, stílusában felfedezhetők a keleti miniatúrák, a kódexillusztrációk, a naiv művészet hatásai. Színakkordban fürdő festményeinek narrativitását játékos derű, bukolikus hangulat, ironikus fricskák teszik megunhatatlanná.

Alkotásai nem „látványutánzók”, hanem afféle emlékező-képzelő, belső látásból született, illuzionisztikus perspektívával készült mesélő képek. A történelmi tájak, városok, utcák, épületek formarendjét nem úgy ábrázolja, ahogy azt az optikai illúziók folytán látja az ember, hanem ahogy ő látja, ahogy ő tudni véli: minden részlet egyenértékűen kidolgozott, az épületek, épületsorok zárt-sága, az események sodrása, a cselekmény sűrűsége sohasem ritkul, ismétlődik vagy oldódik fel, a formahatárok tiszták, határozottak, a közel és távol levő építmények, szereplők vagy akár a „díszlet” részletei egyaránt kimunkáltak, karakteresen egyéniek, akár egy-egy ujjlenyomat. A gondtalan halasi gyermekkor részleteiből egy fantasztikus, izgalmas, új világot épített magának.

Egyénisége, saját művészi nyelve megtalálásának, cizellálásának, korlátai áttörésének, a kortárs művészeti közéletben való részvételnek a vágya, igénye hozta létre az egyetemes művészettörténetben is rangot biztosító életművét. Nem folytatója és nem elődje semmilyen művészeti hagyománynak, irányzatnak. S talán éppen ennek okán, ezen a ponton olvadhat össze egy térben, tökéletes harmóniában a XX. század legjelentősebb művészeivel.

Fekete paradicsom (1976, szitanyomat, 33,7×45,3 cm)